

Otrok z Downovim sindromom v vrtcu

Predgovor k slovenski izdaji

Ena izmed nalog Sekcije za Downov sindrom, ki deluje pri Društvu Sožitje-Ljubljana, njeno delovanje pa se nanaša na vso državo, je tudi izdajanje poljudnih del, ki obravnavajo posamezna vprašanja življenja ljudi z Downovim sindromom (DS). Upamo, da bomo spodbudili tudi domače avtorice in avtorje, da nam pri tem pomagajo. Za začetek smo se povezali z nemško ustanovo "Deutsches Down-Syndrom Infocenter", ki je že izdala serijo takšnih publikacij. Vodja tega centra, gospa Cora Halder, nam je ljubeznivo pomagala in nam je ne le dovolila prevesti nekaj knjižic iz njihove zbirke, temveč se je tudi odpovedala avtorskemu honorarju zanje. Za to se ji iskreno zahvaljujemo.

Nastanek tega prevoda je plod samoiniciativnosti staršev otrok z DS in tega smo še posebej veseli. Jeseni 2010 smo izvedeli, da je gospa Mojca Remic, mamica otroka z DS, ki obiskuje vrtec, prevedla knjižico iz nemške zbirke zato, da bi pomagala vzgojiteljicam pri delu z njenim otrokom. Gospa Remic je bila tako ljubezniva, da je dovolila, da Sekcija objavi njen prevod. V Sekciji smo zagotovili korekturo prevoda in lektoriranje besedila, kar je ljubeznivo opravila gospa Marinka Milenkovič. Zahvala gre tudi gospe Terezi Žerdin, ki je opravila strokovno recenzijo besedila.

Slovenski javnosti posredujemo tako osmo iz zbirke knjižic, ki jih nameravamo prevesti. Knjižica na poljuden način posreduje sedanja znanja o otroku z DS v vrtcu. Knjižica opozarja na njegove posebnosti in primanjkljaje, daje pa tudi vrsto konkretnih predlogov za to, kako v vrtcu ravnati s takim otrokom. Otrok z DS lahko predstavlja poseben izziv za vrtec, vzgojiteljice in tudi za druge otroke v vrtcu. V nekaterih pogledih utegne položaj v skupini otežiti (a to se dogaja tudi z drugimi otroki), po drugi strani pa lahko pomeni pomembno obogatitev dela v skupini. Predlogi in napotki so vsaj deloma uporabni ne le za delo z otroki z DS, temveč tudi za delo z drugimi otroki z motnjo v duševnem razvoju.

S to knjižico želimo ponuditi predšolskemu prostoru v Sloveniji preprost – upamo, da koristen – pripomoček za delo z otroki z DS. Pri tem zasledujemo končni cilj našega dela, namreč povečati védenje o ljudeh z Downovim sindromom, zato da jim lahko uspešneje pomagamo na njihovi življenjski poti.

Ljubljana, januar 2011

Alenka Šelih,

predsednica izvršilnega odbora
Sekcije za Downov sindrom

Drage vzgojiteljice in vzgojitelji!

Za vsakega otroka se z vstopom v vrtec začne novo pomembno življenjsko obdobje. Nove izkušnje zunaj družinskega okolja in vključevanje v velike skupine otrok spodbujajo samostojnost in socialne veščine. Možnosti za skupno igro in življenje so zelo pomembne za otroka s posebnimi potrebami.

Veseli nas, da ste vključili otroka z Downovim sindromom v vrtec. Za vas bo zanimiv tudi podatek, da danes že skoraj vsi otroci z Downovim sindromom obiskujejo redne vrtee.

S to brošurico vam želimo posredovati nekaj informacij o otrocih z Downovim sindromom in vas opozoriti na nekatere njihove posebnosti. Kljub vsemu – otroci z Downovim sindromom so predvsem otroci, enako kot vsi drugi otroci imajo svoje želje, interese in zanimanja in se igrajo ustrezno svoji razvojni starosti.

Upamo, da boste tako vi kot tudi drugi vzgojitelji in vzgojiteljice pri vas spoznali, kakšna obogatitev bo otrok z Downovim sindromom za celotno skupino.

Želimo vam vsem skupaj veliko veselja v vrtcih.

Cora Halder

Direktorica

Nemški Down-Syndrom InfoCenter

Predgovor

Pri majhnih otrocih z Downovim sindromom, ki sprejemajo že od rojstva dobre spodbude, lahko razvoj, čeprav je sicer v zaostanku, primerjamo z razvojem drugih otrok njihove starosti. Predvsem je razlika med otroki z Downovim sindromom in tistimi, ki nimajo te motnje, bolj vidna na govornem področju, medtem ko so v načinu igre, kar zadeva zanimanja in nagnjenosti, vendarle v ospredju številne skupne značilnosti. Prav zato so igre v skupini za otroke z Downovim sindromom zelo pomembne. Pri petju in barvanju, pri telovadbi in pripovedovanju se veliko naučijo od drugih otrok.

Downov sindrom – kaj je to?

Downov sindrom povzroča dodatni kromosom v vsaki telesni celici. Posebnost je, da 21. kromosom ni dvojno, ampak trojno prisoten. Zato je medicinski strokovni izraz za tako stanje tudi trisomija 21. To posebno stanje kromosomov upočasnjuje tako telesni kot tudi duševni razvoj. Osebe z Downovim sindromom kažejo vrsto posebnosti, ki jih je posamezne mogoče včasih opaziti tudi pri drugih ljudeh, vendar so vse skupaj značilne za sindrom. Duševne zmožnosti otrok z Downovim sindromom so sicer ovirane, vendar so bile v preteklosti pogosto podcenjene.

Downov sindrom nastane naključno in nihče ni kriv za njegov nastanek. Vzroki, ki povzročijo Downov sindrom, še do danes niso znani. Leta 1866 je dr. John Langdon Down prvi opisal takšno stanje prizadetosti. Zato se ta sprememba kromosomov imenuje po njem. Na približno 800 do 1000 porodov se rodi otrok z Downovim sindromom.

Čeprav imajo otroci z Downovim sindromom tipične skupne značilnosti, so med njimi velike razlike. Opazimo jih tako pri njihovem značaju kot tudi pri telesnih in duševnih sposobnostih, seveda pa ima vsak otrok tudi čisto individualne lastnosti, ki jih je podedoval od svojih staršev. Vsekakor pa je za otroke z Downovim sindromom značilen specifičen način vedenja in potrebujejo ustrezno spremljajočo podporo.

Nekaj nasvetov

Otroci z Downovim sindromom se lahko veliko naučijo, še posebej, če upoštevamo njihove individualne potrebe. Bolj kot pri drugih otrocih je pomembno, da jih pohvalimo in spodbujamo. Težave nastopijo pri komunikaciji. Navodila, ki jim jih dajemo, naj bodo zato kratka in preprosta in morda jih bo treba večkrat ponoviti. Pazite na to, da vas otrok gleda, medtem ko mu govorite, ker je tako bolj pozoren in bolje posluša. Ne dajte mu preveč navodil hkrati. Otroci veliko lažje razumejo, če dobijo še vizualno podporo.

Otroci z Downovim sindromom potrebujejo veliko več pohvale in spodbude

Ko je otrok v bližini, govorite o njem samo dobro. Otrok želi izpolniti pričakovanja odraslih, ki jih ima rad, in bo verjetno zelo dobro razumel, kaj so odrasli povedali o njegovih sposobnostih in nezmožnostih. Če so navzoči tudi drugi otroci in so otrokove posebne težave očitne, jim bo morda koristno omeniti izraz Downov sindrom in razložiti, da se otroci s tem sindromom učijo počasneje.

Otroci z Downovim sindromom se veliko naučijo, ko gledajo druge otroke in jih posnemajo.

Otroci bodo razumeli drugačnost, če se z njimi pogovarjamo in razpravljamo o različnih področjih, kot so: spol, rasa ali različne sposobnosti. Otrok z Downovim sindromom se lahko udeležuje vseh teh dejavnosti. To bo krepilo njegovo samostojnost in občutek pripadnosti.

Ko nekateri otroci z Downovim sindromom vstopajo v vrtec, se še ne znajo samostojno obleči ali sleči plašča in še ne znajo sami na stranišče, vendar so se sposobni tega kaj kmalu naučiti. Z dnevno rutino, z nekaj spodbude in z zgledom drugih otrok se bodo teh spretnosti kmalu naučili. Otroci z Downovim sindromom praviloma zelo dobro posnemajo.

Starši naj tako dolgo, dokler je to potrebno, otrokova oblačila označujejo z njegovim imenom. Oblačila naj bodo udobna, primerna in taka, da jih lahko otrok sam obleče ali sleče, ko želi ven ali če želi na stranišče. Najbolj praktične so legice ali trenirka ter čevlji z ježkom.

Poskušajte z majhnimi koraki doseči, da bo tudi otrok z Downovim sindromom dosegal svoje cilje – počasi, ampak gotovo.

Preden otrok vstopi v vrtec je smiselno, da z materjo na kratko obiščeta vrtec, da bi si tako pridobil že neko zaupanje. Če se otrok boji ali je nesrečen, ker so ga starši pustili samega, lahko predlagate, da si pridobi zaupanje tako, da s seboj prinese v vrtec nekaj, kar pripada njegovim staršem. Razložite mu, kdaj ponovno pride mama, npr. potem ko se vrnete z igrišča, ali ko bo pobarval sliko ... Seveda pa morate paziti, da bo barvanje slike dejansko zadnja otrokova zaposlitev, sicer pozneje ne bo hotel ničesar več početi, ker pričakuje mater, takoj potem, ko je pobarval sliko.

Za vsakega otroka je normalno, da v vsaki novi situaciji preizkuša odrasle, ki so za to pristojni. Kot veliko drugih otrok, zna tudi otrok z Downovim sindromom preizkušati meje. Primerno je, da se odzivamo dosledno in jasno. Tako se otrok nauči primernega obnašanja.

Za otroke, ki se učijo počasi, mora biti vsaka naloga razstavljena na – po možnosti – majhne korake. Začne se lahko z zaključnim korakom – npr. pri sestavljanjih pustimo, da otrok sam položi zadnji kos. Otrok bo vesel, ker je tako nalogo končal. Tudi pri oblačenju in pri drugih dejavnostih omogočimo otroku samostojno izpeljati zadnje prijeme.

Preverite, ali je miza z vodo ali z mivko za otroka morda previsoka in če je potrebno, uporabite pručko. Prosim pazite, da dobi otrok dobro orodje (ne pa npr. skrivljenih ali topih škarij), da ne oviramo po nepotrebnem učnega procesa.

Verjetno se vam bo nekoč pozneje zastavilo vprašanje, ali naj otrok obiskuje vrtec eno leto dlje kot njegovi vrstniki? Pogosto je za otroke z Downovim sindromom značilno, da ni upočasnjena samo njihov razvoj, temveč so večinoma tudi manjše rasti kot drugi otroci enake starosti.

Ker otroci z Downovim sindromom pogosteje obolevajo, so večinoma telesno šibkejši. Če otrok ostane eno leto dlje v vrtcu, ima priložnost utrditi svoje sposobnosti in se tudi telesno okrepiti.

Zelo pomembna je izmenjava izkušenj in skupno delo staršev z vzgojitelji/vzgojiteljicami.

Zelo verjetno je, da starši otroka že od rojstva naprej spodbujajo in podpirajo in to želijo početi še naprej. Dejavnosti, ki jih otrok opravlja v vrtcu, bodo starši radi z njim opravljali tudi doma. Ker otrok običajno še ni zmožen doma pripovedovati o tem, kaj so počeli v vrtcu, je povezava med vrtcem in domom izredno pomembna. Če ima otrok določene zdravstvene težave, naj starši vrtec seznanijo s tem, na kaj morajo biti pozorni.

Zdravje

Otroci z Downovim sindromom imajo pogosto ohlapno mišičevje in jih telesne dejavnosti hitreje utrudijo. Zato jih vabimo in spodbujamo k skakanju, poskakovanju, teku, plezanju, lovljenju ravnotežja ... Otroku lahko pomagamo tudi tako, da povabimo drugega otroka, naj bo njegov partner v igri oz. naj mu pomaga.

Otroci z Downovim sindromom imajo večinoma zelo dober apetit, vendar jim lahko debelost povzroča resne težave. Zato je treba paziti, da se uravnoreženo prehranjujejo in da so dovolj telesno dejavni. Voda je veliko bolj zdrava kot sladka limonada. Sadje je boljše kot pecivo. Če otrok je sam, mu dajte čas, da hrano temeljito prežveči.

Otroci z Downovim sindromom so pogosto prehlajeni. Pomagajte otroku obrisati nos in ga primerno oblecite, ko greste ven. Če ima posebne zdravstvene težave, naj se o tem vzgojiteljji pogovorijo s starši.

Sluh in vid

Veliko otrok z Downovim sindromom je nagnjenih k prehladu in nahodu. Zato se lahko sluhovodi zamašijo in nastanejo začasne slušne težave. Če domnevate, da gre pri otroku za tako slušno prizadetost, se o tem pogovorite s starši.

Težave z ušesi, ki trajajo tudi dalj časa, lahko povzročijo poškodbo srednjega ušesa, razen tega slab sluh neugodno vpliva na zmožnost učenja, razvoj govora in vedenje otroka. Otrok, ki nosi slušni aparat, potrebuje tudi pomoč iz okolja. Dodaten hrup še dodatno oslabi sluh ter vpliva na neprijetno počutje.

Otroci z Downovim sindromom pogosto slabo vidijo. Če potrebuje otrok očala, je priporočljivo, da vsakokrat preverjate, ali jih ima otrok pri sebi, ko pride v vrtec in ko gre domov. Mogoče potrebuje pomoč pri namestitvi očal, ko opravlja posamezne dejavnosti, npr. pri rezanju s škarjami ali pri zlaganju sestavljanek.

Lahko se zgodi, da ima otrok težave z očmi pri hitrem prehajanju s svetlega v senčno območje ali narobe. Slab vid ga lahko moti tudi pri vzpenjanju po stopnicah in se velikokrat spotika.

Otrok z omejenimi slušnimi in vidnimi zmogljivostmi naj sedi tako, da vidi obraz vzgojiteljice. Naj ne sedi nasproti okna ali kakšnega drugega vira svetlobe.

Obnašanje

Veliko otrok z DS ima dolgoročni spomin dober, še posebno za dogodke in ljudi, in so zelo odvisni od določene rutine. Zato bo otroka hitro spravilo iz tira, če se bo načrt ali le običajni dnevni program nepričakovano spremenil, ker ne bo razumel, zakaj vse nenadoma poteka drugače. Če je le mogoče, mu je treba takšne spremembe vnaprej najaviti in razložiti, zakaj je do njih prišlo.

Otrok prav tako ne bo začel z novo igro, če bo še zatopljen v prejšnjo. Tudi na tem področju je otrok manj prilagodljiv. Če je otrok trmast ali pa noče v nečem popustiti, poskusite s humorjem; večinoma je tak pristop uspešnejši. Smiselno mu je tudi ponuditi pomoč in morebiti predlagati, naj skupaj z drugimi opravi neko nalogo.

Razvoj otroka z Downovim sindromom je bolj ali manj občutno podaljšan. Zato tudi neprijetne navade trajajo dlje časa, dokler dokončno ne minejo. Včasih se otrok nagiba k temu, da reče »ja«, ko misli »ne«, in narobe. Vprašanja, ki mu jih zastavljate, naj bodo čim bolj preprosta. Otroku dajte dovolj časa, da premisli, kako bo odgovoril nanje.

Veliko otrok z Downovim sindromom ima dober občutek za humor in so nagnjeni k nagajivosti.

Nagnjenost k navihanosti v kombinaciji z dolgočasjem lahko vodi k temu, da želi otrok pritegniti našo pozornost na svoj način. Najbolje je, da takemu vedenju namenoma ne namenimo pozornosti. Nekateri otroci nagibajo tudi k temu, da nenadoma stečejo proč. Zato je pomembno, da jih nadzorujemo. Disciplinarnost in upoštevanje pravil sta za otroke, ki se učijo počasi, zelo pomembna. Otrok, ki se ne nauči pravega obnašanja, bo zagotovo naletel na

ovire v medsebojnih odnosih. Če se majhnemu otroku smejemo ali ga pri neprimernem vedenju celo spodbujamo s ploskanjem, ga s tem opogumljamo in bo imel pozneje velike težave. Nikoli ne poudarjamo dovolj, da je bolje vedno znova pohvaliti lepo vedenje, kot pa namenjati pozornost slabemu vedenju. Neprimerno vedenje bi bilo treba, če je le mogoče, s čim manj napora zaustaviti ali ga celo ignorirati. Kritika in nepotrebno poudarjanje napak spodbujata samozaupanje.

Večinoma so tri- ali štiriletni otroci z Downovim sindromom radi v družbi drugih otrok, vendar se včasih še raje igrajo sami – toda v bližini drugih otrok – kot skupaj z njimi. Z malo spodbude se radi vedno znova vključujejo v skupinske igre. Otroci z Downovim sindromom so največkrat spontani, tenkočutni, veseli in socializirani. V splošnem jih dojemamo kot obogatitev skupine.

Spodbujanje

Spretnosti

Razvoj fine motorike otrok z Downovim sindromom lahko v vrtcu uspešno spodbujamo z običajnimi vsakodnevnimi dejavnostmi, kot so: barvanje, lepljenje, zlaganje ali gubanje papirja. Pomembno je, da otroka pri tem spodbujamo, naj uporablja obe roki, npr. z eno roko naj podpira stolp iz kock, medtem ko z drugo roko gradi; pri rezanju ali barvanju naj z eno roko drži papir, medtem ko z drugo dela; pri nizanju kroglic na vrvico naj koordinira premikanje rok in prstov. Vendar moramo prav tako paziti, da otrok pri barvanju ali rezanju ne dela izmenično enkrat z levo in nato z desno, ker se s tem podaljšuje gibalni razvoj rok.

Prstne igre so primerne tudi za krepitev prstnih mišic in za vajo, kako premikati posamezne prste (razvoj prstne in govorne motorike sta namreč tesno povezana).

Pri vseh teh dejavnostih mora otrok pravilno sedeti. Finega gibanja prstov namreč ni mogoče nadzorovati, če otrok med sedenjem nima pravilno nameščenih nog. Otrok s kratkimi nogami potrebuje ustrezen stol, tako da se lahko med sedenjem opre na noge.

Pri vseh teh dejavnostih moramo otroka spodbujati, naj dela od leve proti desni, kar je predpriprava na branje in pisanje.

Če ima otrok težave z odpenjanjem in zapenjanjem gumbov, prosite njegovo mater, naj prišije gumbe ohlapno, tako da bingljajo; tako bo otrok bolje vadil spretnost zapenjanja in odpenjanja gumbov.

Govor in jezik

Pri veliko otrocih z Downovim sindromom se v starosti, ko so v otroškem vrtcu, pokaže, da je njihov jezikovni razvoj moten. Zelo pomembno je, da spodbujamo njihove splošne govorne sposobnosti z govornimi in prstnimi igrami, igranjem vlog in igrami v krogu. To je tudi za

vse druge otroke lepa in koristna spodbuda. Igre dopolnjujemo z igrami za izboljšanje ustne motorike (oblikovanje milnih mehurčkov, pihanje vate, brnenje z ustnicami). Te igre so uporabne ne le za otroke z Downovim sindromom, ampak tudi za druge otroke.

Pogosto ima otrok velike težave tudi z glasnim jezikovnim sporočanjem. Če imate občutek, da je otrok zelo razočaran, ker ga ne razumejo, ga lahko dopolnite z uporabo kretenj ali s slikami govora. Ena izmed možnosti so slike kretenj (GuK – Gebärden – unterstützen Kommunikation / s kretnjami podprto sporazumevanje). Ta pripomoček olajšuje razumevanje pa tudi drugi otroci se radi zabavajo tako, da »govorijo z rokami«. Tudi na tem področju je pomembno dobro sodelovanje s starši.

Razumevanje govora in govorne spretnosti otrok sta očitno dve različni zadevi, zato praviloma otroci razumejo veliko več, kot glede na njihovo rabo jezika lahko pričakujemo.

Če dajemo otroku kratka in jasna navodila, bo ta zagotovo razumel. Otroci z Downovim sindromom praviloma razumejo veliko več, kot to kaže njihova sposobnost izražanja.

Tudi učenje otroka, da obdrži jezik v ustih, je večinoma uspešno. V ta namen uporabimo kako igro ali pa otroku skrivaj nakažemo, naj zapre usta.

Koncept otroškega vrtca

Integracija posameznika v redni otroški vrtec

Otroci z Downovim sindromom danes običajno obiskujejo redni otroški vrtec. V nekaterih nemških zveznih deželah ni več razvojnih vrtcev. Starši dojemajo vrtce v bližini svojega doma in kjer so nameščeni otroci iz soseske, zelo pozitivno. Na celoten razvoj otroka s posebnimi potrebami vpliva zgled drugih otrok, ki nimajo teh posebnosti. V skupni igri in z življenjem v skupini dobijo številne spodbude. Otroci z Downovim sindromom skušajo čim bolj posnemati druge otroke in z njimi sodelovati. Tudi starši čutijo, da sodijo v to skupnost in da so s svojim otrokom, ki ima posebne potrebe, del življenja rednega otroškega vrtca.

Marsikje imajo otroci z Downovim sindromom pravico do posebnega podpornega programa, ki ga izvajajo ustrezne službe za zgodnjo obravnavo. Terapevti redno obiskujejo otroka v vrtcu in z njim vadijo – večinoma skupaj z nekaterimi drugimi otroki – določene spretnosti. Sodelovanje terapevtov in vzgojiteljev je nujno in smiselno. Vedno pogosteje pa imajo otroci tudi spremljevalca/ko, ki jim je v veliko pomoč in podporo pri vključevanju v družbo.

Kadar otrok potrebuje še dodatno terapijo, npr. pomoč fizioterapevta ali logopeda, morajo starši za to pomoč poskrbeti sami. Tega redni vrtci sami ne omogočajo. Ravno tako otrok s

posebnimi potrebami ne dobi v rednih vrtcih še posebne spodbude s strani vzgojiteljev. Otrok mora v skupini sodelovati. Starši, ki za otroka izberejo redni otroški vrtec, se tega dejstva zavedajo. Menijo, da je spodbuda, ki jo otrok dobi od zdravih otrok, največjega pomena. Staršem največ pomeni to, da je njihov otrok s posebnimi potrebami skupaj z otroki, ki niso ovirani na tak način.

Integracijski otroški vrtec

V posebnih integracijskih zavodih preizkušajo drug pedagoški koncept, s katerim poskušajo združiti pozitivne strani skupnega življenja in učenja v splošnih vrtcih z možnostmi specialne pomoči v posebnih vrtcih. Število otrok v skupini je zato v integracijskih vrtcih manjše (v povprečju 12 do 15 otrok) in vsakokrat odvisno od števila sprejetih otrok s posebnimi potrebami (večinoma tri do pet otrok). Integracijske ustanove delujejo včasih v posebnih vrtcih in uporabljajo posebno opremo, veljajo pa pogoji, sprejeti v tej ustanovi. Večinoma se splošni vrtci preoblikujejo v integracijske zavode, v katerih nudijo osebno in strokovno pomoč. Zato nastajajo tudi specialni pedagoški koncepti, kako naj bi potekalo skupno življenje in učenje otrok s posebnimi potrebami in zdravih otrok v predšolskem obdobju. Vsi otroci imajo v tem projektu enake možnosti. Njihove potrebe ustrezno individualno spodbujajo, otroci pa se lahko skupaj učijo socialne odgovornosti. Integracijski otroški vrtci še ne delujejo povsod in čeprav njihovo število stalno narašča, je ponudba še vedno (pre)majhna, v rednih vrtcih pa ni alternative. Integracijski vrtci bi bili prednost za večino staršev.

Razvojni vrtec

Čeprav ima ta oblika vrtca nekatere prednosti zaradi manjšega števila otrok in zaradi dobro usposobljenega strokovnega kadra ter objektivnih pogojev, vidi v njej večina staršev veliko pomanjkljivosti: npr. večja oddaljenost in s tem daljši čas vožnje, pomanjkanje stikov z otroki brez motenj ter zgodnja ločena skrb za otroke. Vsekakor je razvojni vrtec lahko sprva ali tudi za dlje časa ugoden za otroka, ki potrebuje podporo. Danes obiskuje posebni vrtec le okoli 12 odstotkov otrok z Downovim sindromom.

Dodatna pomoč

Z vprašanji, ki zadevajo Downov sindrom, se lahko obrnete na Sekcijo za Downov sindrom pri Društvu Sožitje-Ljubljana, Samova 9. Poleg osebnega in telefonskega svetovanja sekcija ponuja različna informativna gradiva. Na vprašanja o delovanju sekcije sta pripravljene odgovarjati njeni članici: Katarina Grom, 041 717 476 in Jana Šelih, 041 743 201.

Za začetek vam priporočamo brošure in druga gradiva, ki so že izšla pri naši sekciji, bodisi kot prevod, ali pa so nastala v Sloveniji. Naročite jih lahko pri:

Zvezi Sožitje, Samova 9, 1000 Ljubljana, tel. 01/436 97 50 ali pri Sekciji za Downov sindrom pri Društvu Sožitje Ljubljana, Samova 9, 1000 Ljubljana

Naslov: Sekcija za Downov sindrom pri Društvu Sožitje Ljubljana

Samova 9, Ljubljana, tel. 08 387 00 32 (vsak četrtek od 14.30 do 16.30)

El-naslov: sekcijazadownovsindrom@gmail.com

Informacije o delu sekcije so dostopne tudi na spletni strani: www.sekcija-ds.si

Priporočljiva literatura

Cunningham Cliff, Poskušajmo razumeti Downov sindrom, vodnik za starše, Sekcija za Downov sindrom pri Društvu Sožitje Ljubljana, Ljubljana 1999

Golob Alenka, Psihosocialni vidiki staranja in starosti ljudi z Downovim sindromom, Zveza Sožitje Ljubljana, Ljubljana, 2009

Halder Cora, Osebe z Downovim sindromom se starajo, zdravstvene značilnosti, Zveza Sožitje – Sekcija za Downov sindrom, Ljubljana 2008

Halder Cora, Otrok z Downovim sindromom, Zveza Sožitje – Sekcija za Downov sindrom, Ljubljana 2009

Halder Cora, Srčne napake pri otrocih z Downovim sindromom, Zveza Sožitje – Sekcija za Downov sindrom, Ljubljana 2010

Kavkler, M., Clement Morrison, A., Košak Babuder, M., Pulec Lah, S., Viola, S., Razvoj inkluzivne vzgoje in izobraževanja – izbrana poglavja v pomoč šolskim timom, Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, Ljubljana 2008

Lorenz Stefanie, Otroci z Downovim sindromom, vodnik za učitelje in pedagoške pomočnike, Društvo Sožitje Ljubljana – Sekcija za Downov sindrom, Ljubljana 2010

Otrok z Downovim sindromom v redni osnovni šoli (*uredila Cora Halder*), Zveza Sožitje – Sekcija za Downov sindrom, Ljubljana 2008

Pieterse Moira, Robin Treloar, Sue Cairns, Majhni koraki, program zgodnje obravnave otrok z motnjami v razvoju, Sekcija za Downov sindrom pri Društvu Sožitje Ljubljana, Ljubljana 2000

Šelih A., Neubauer D., (urednika), Sporočanje suma diagnoze Downovega sindroma staršem pred rojstvom in ob njem, Ustanova za otroško nevrologijo, Ljubljana, 2009

Življenje z Downovim sindromom, I. strokovno srečanje, Sekcija za Downov sindrom pri Društvu Sožitje Ljubljana in Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2008

Življenje z Downovim sindromom, II. strokovno srečanje o temi »Zgodnja obravnava«, Sekcija za Downov sindrom pri Društvu Sožitje – Ljubljana in Pedagoška fakulteta v Ljubljani, Ljubljana, 2009

Življenje z Downovim sindromom – usmerjanje otrok z DS in drugih otrok z motnjo v duševnem razvoju, 3. posvet, strokovno gradivo, uredili dr. Branka D. Jurišić in dr. Alenka Šelih, Društvo Sožitje Ljubljana – Sekcija za Downov sindrom in Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2010

V pripravi:

Etta Wilken, Jezikovno spodbujanje pri otrocih z Downovim sindromom z natančno predstavitvijo fonomimične metode »Z gibom podprta komunikacija«.

Impresum

Naslov slovenske izdaje: Otrok z Downovim sindromom v vrtcu

Prevod: Mojca Remic

Jezikovni pregled: Marinka Milenkovič

Grafična ureditev slovenske izdaje: Aleša Vukosavljevič

Tisk: Forma 1 d.o.o., Samova 9, Ljubljana

Izdajatelj in založnik slovenske izdaje: Zveza Sožitje – zveza društev za pomoč osebam z motnjami v duševnem razvoju Slovenije, Sekcija za Downov sindrom pri Društvu Sožitje Ljubljana, tel. 01/436 87 82, Samova 9, 1000 Ljubljana

Naslov izvirnika: Das Kind mit Down Syndrom im Kindergarten

6. predelana izdaja, 2009

© Deutsches Down-Syndrom InfoCenter

Vsebina te brošure je avtorsko zaščitena. Vsaka uporaba zunaj okvira zakona o avtorskih pravicah je nedopustna. To velja še posebej za razmnoževanje, prevajanje, preslikavanje na mikrofilm, npr. shranjevanje in predelava v elektronsko obliko.

Izvirnik uredila: Cora Halder

Deutsches Down-Syndrom InfoCenter
Hammerhöhe 3
91207 Lauf
Tel. 0 91 23 / 98 21 21
Fax 0 91 23 / 98 21 22
ds.infocenter@t-online.de
www.ds-infocenter.de

Zahvaljujemo se gospe prof. dr. Etti Willken za podporo pri pripravi te brošure.

Na ovitku zadaj:

Skupna igra in učenje z otroki brez ovir v rednem otroškem vrtcu vpliva ugodno na celoten razvoj otroka z Downovim sindromom.

Več o Downovem sindromu:

www.ds-infocenter.de